

VLAD-CRISTIAN SOARE

Facultatea de Drept a Universității din București

DOCTRINE JURIDICE

Editura
Stamangiu
2024

IV.

Este dreptul amoral? O perspectivă asupra pozitivismului juridic

1. Ce este pozitivismul?

Pozitivismul juridic, o doctrină ce a cunoscut o largă răspândire în gândirea juridică din secolele XIX și XX, poate fi înțeles mai bine în contrast cu conceptul de drept natural. Pozitivismul se concentrează asupra legilor create de oameni în cadrul unei societăți și respinge ideea că dreptul are o bază universală sau intrinsecă în etică sau moralitate (H.L.A. HART, *The Concept of Law*, Oxford University Press, 1961).

Pozitivismul juridic este o teorie juridică care pune un accent mare pe statutul formal al normelor juridice ca produse ale unei autorități suverane, separând în mod explicit dreptul de moralitate. Acesta susține că o normă juridică este validă nu datorită vreunei conexiuni intrinseci cu justiția sau cu moralitatea, ci pentru că a fost creată conform procedurilor stabilite de un sistem juridic existent, oricare ar fi acelea.

Înțelegerea doctrinei pozitivistă presupune analiza istorică și sociologică a faptelor și evenimentelor care au condus la crearea anumitor norme juridice. Din perspectivă pozitivistă, dreptul este un fenomen uman, creat și schimbat de oameni pentru a servi anumite scopuri și interese sociale (H.L.A. HART, *The Concept of Law*, 1961). Așa văzute lucrurile, dreptul este un instrument pentru atingerea unor obiective politice, și nu un rezultat al unor principii universale preexistente.

Pozitivismul juridic este adesea împărțit în două categorii: pozitivismul clasic, reprezentat de juriști precum John Austin și Jeremy Bentham, și pozitivismul modern, reprezentat de juriști precum H.L.A. Hart, Hans Kelsen și Joseph Raz.

Pozitivismul clasic pune accent pe suveranitatea legislativă, susținând că o normă juridică este validă dacă a fost emisă de către o autoritate competentă, recunoscută de societate și care, la nevoie, se poate bucura de forța de coerciție a statului.

Pozitivismul modern, în schimb, în timp ce păstrează separarea dintre drept și moralitate, oferă un cadru mai sofisticat pentru înțelegerea structurii dreptului, punând accent pe rolul legiferării în medierea relațiilor sociale și pe modul în care normele juridice sunt interpretate și aplicate de către instituțiile juridice (J. RAZ, *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*, Oxford University Press, 1979).

În ambele cazuri, pozitivismul juridic privește dreptul ca un fenomen uman care trebuie să fie studiat în contextul său social și istoric, în contrast cu perspectivele jus naturaliste care susțin existența unor principii de drept universale și imuabile.

Prin contrast, doctrina dreptului natural presupune existența unor principii de bază de drept și justiție, care sunt considerate a fi uni-

versale și care transcend granițele sociale și culturale. Aceste principii sunt văzute ca fiind intrinseci naturii umane și nu depind de vreo autoritate pentru validitatea lor (J. FINNIS, *Natural Law and Natural Rights*, Oxford University Press, 1980).

Un exemplu practic de contrast între aceste două abordări ar putea fi modul în care se raportează statele la problema pedepsei cu moartea. Un adept al dreptului natural ar putea argumenta că pedeapsa cu moartea este imorală, pe baza unui principiu universal al dreptului la viață. Această perspectivă ar respinge pedeapsa cu moartea indiferent de prevederile legale ale unei societăți sau ale unei jurisprudențe concrete (J. FINNIS, *Natural Law and Natural Rights*, 1980). Pe de altă parte, un pozitivist juridic va aborda problema prin prisma legilor create de societate. Dacă pedeapsa cu moartea este legală într-o anumită societate și această lege a fost creată în conformitate cu procedurile acceptate de acea societate, atunci pedeapsa cu moartea este, prin definiție, legală. Pozitivistul juridic nu va intra în considerații privind moralitatea intrinsecă a pedepsei cu moartea, concentrându-se în schimb pe validitatea ei în contextul legilor create de societate (H.L.A. HART, *The Concept of Law*, 1961).

Această diferență fundamentală între pozitivismul juridic și doctrina dreptului natural evidențiază modul în care cele două abordări văd relația dintre lege și moralitate și modul în care aceasta influențează interpretarea și aplicarea dreptului.

2. Pozitivismul clasic

Pozitivismul juridic clasic, cu Jeremy Bentham și John Austin în frunte, a reprezentat o schimbare de paradigmă în teoria juridică, având un impact profund asupra înțelegerii dreptului în societate

(J. AUSTIN, *The Province of Jurisprudence Determined*, Weidenfeld & Nicolson, 1954; J. BENTHAM, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Dover Publications, 2007).

Doctrina juridică a acestei perioade a evoluat considerabil în comparație cu perioada anterioară a naturalismului, care considera că dreptul emană din natura umană sau divinitate. În schimb, pozitivismul clasic susținea că dreptul este creat de societate și nu are legătură intrinsecă cu moralitatea sau etica (J. AUSTIN, *The Province of Jurisprudence Determined*, 1954).

Pozitivismul juridic clasic diferă fundamental de doctrina dreptului natural prin faptul că respinge ideea unui drept universal care transcende limitele și constrângerile culturale sau sociale. Dreptul, în viziunea pozitivistă, este produsul voinței umane, iar nu al unui ordin divin sau al naturii umane (J. BENTHAM, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, 2007).

Cu toate acestea, există diferențe semnificative între pozitivismul clasic și cel modern. De exemplu, pozitivismul modern, reprezentat de Hart, Kelsen și Raz, a început să raporteze la drept mai degrabă ca la un sistem de reguli social-acceptate, decât ca la un produs al autorității suverane, așa cum propunea Austin (H.L.A. HART, *The Concept of Law*, 1961; H. KELSEN, *Pure Theory of Law*, 1960; J. RAZ, *The Authority of Law: Essays on Law and Morality*, 1979). Astfel de diferențe de viziune pot avea un impact și în dreptul contemporan, așa cum se întâmplă în cazul recunoașterii dreptului Uniunii Europene ca sistem normativ de sine stătător, în viziunea pozitivismului modern, prin opoziție față de pozitivismul clasic, care ar presupune că normele europene sunt doar părți reluate identic în cadrul fiecărui sistem normativ național (A.-R. LUPU, „Există un sistem normativ al Uniunii Europene? Trei teorii ale sistemelor normative”, în volumul

Perspectivele Uniunii Europene. România la bilanț, după un deceniu de la aderare, Ed. Hamangiu, 2017).

Cu toate acestea, există o serie de asemănări între cele două forme de pozitivism juridic. Ambele împărtășesc ideea că dreptul și moralitatea sunt domenii separate și că legile sunt construcții sociale, nu manifestări ale unor principii morale sau etice universale (H.L.A. HART, *The Concept of Law*, 1961; J. AUSTIN, *The Province of Jurisprudence Determined*, 1954).

În concluzie, pozitivismul juridic clasic a marcat un punct de cotitură în teoria juridică, ruptura sa de doctrina dreptului natural deschizând calea unei noi înțelegeri a dreptului. Cu toate acestea, asemănările și diferențele dintre pozitivismul clasic și cel modern reflectă dezvoltarea și evoluția continuă a acestei teorii juridice (J. BENTHAM, *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, Dover Publications, 2007; H.L.A. HART, *The Concept of Law*, 1961).

a) Bentham

Jeremy Bentham, născut în secolul al XVIII-lea în Anglia, a jucat un rol de necontestat în dezvoltarea dreptului, filozofiei morale și politice. Considerat unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai utilitarismului și un precursor al pozitivismului juridic, Bentham a adus contribuții importante la dezvoltarea doctrinelor juridice contemporane (P. SCHOFIELD, *Bentham: A Guide for the Perplexed*, Bloomsbury, 2009).

Opera sa cea mai cunoscută, "An Introduction to the Principles of Morals and Legislation" (1789), introduce teoria utilitaristă, potrivit căreia acțiunile sunt bune sau rele în funcție de consecințele lor, cu precădere dacă aduc fericire sau suferință (J. BENTHAM, *The Collected*

Works of Jeremy Bentham: An Introduction to the Principles of Morals and Legislation, Clarendon Press, 1996).

Bentham este cel mai bine cunoscut pentru dezvoltarea și promovarea utilitarismului, o teorie etică care propune că cea mai bună acțiune este aceea care maximizează utilitatea, adică bunăstarea generală a oamenilor. Totodată, Bentham a avut și o viziune diferită față de precursorii săi asupra legii (P.J. KELLY, *Utilitarianism and Distributive Justice: Jeremy Bentham and the Civil Law*, Oxford University Press, 1990).

El a susținut că legile trebuie să fie clare, accesibile și în avantajul tuturor și a criticat legile ineficiente sau nedrepte. De asemenea, a introdus ideea de codificare a legilor, pentru a asigura o mai mare eficiență și o mai mare protecție a drepturilor individului (W. STARK, *Jeremy Bentham's Economic Writings*, George Allen & Unwin, 1952).

- Claritate și accesibilitate a legii – Bentham a argumentat că legile ar trebui să fie scrise clar și direct, astfel încât fiecare cetățean să le poată înțelege și să le respecte. El a criticat limbajul juridic obscur și inaccesibil, susținând că acesta servește interesele unei elite juridice. Pentru Bentham, claritatea și accesibilitatea legii sunt esențiale pentru asigurarea justiției și echității.
- Legi în avantajul tuturor – conform principiului său utilitarist, Bentham a susținut că legile ar trebui să promoveze bunăstarea sau „cel mai mare bine pentru cel mai mare număr de oameni”. Acesta a fost un principiu fundamental în viziunea sa asupra legii, criticând orice lege care nu servește interesul public sau care promovează nedreptatea.
- Critica legilor ineficiente sau nedrepte – Bentham a fost un critic vocal al legilor și practicilor juridice pe care le-a

considerat inutile, nedrepte sau dăunătoare. A criticat în mod special legile care pedepsesc acțiuni care nu dăunează altora, cum ar fi anumite ofense morale sau religioase.

- Codificarea legilor – una dintre contribuțiile cele mai importante ale lui Bentham a fost promovarea ideii de codificare a legilor. Bentham a susținut că o codificare sistematică și logică a legilor ar duce la o mai mare claritate, coerență și accesibilitate. Codificarea, în viziunea sa, ar facilita și aplicarea mai eficientă a legii și ar reduce nevoia de interpretări judiciare complicate, deschizând calea pentru un sistem juridic mai echitabil și mai eficient (J. BENTHAM, *A Fragment on Government (Edited with an Introduction by F.C. Montague)*, Gale Ecco, Making of Modern Law, 2010).

Bentham se distinge de doctrina jus naturalistă prin respingerea ideii că există principii morale sau juridice naturale sau universale, insistând mai degrabă asupra caracterului uman și social al legilor. El a criticat dreptul natural ca fiind „nonsens pe tocuri” și a susținut că singura sursă a dreptului este suveranul sau legislativul, o poziție care îl separă de jusnaturaliști ca Grotius sau Locke (G.J. POSTEMA, *Bentham and the Common Law Tradition*, Oxford University Press, 1986).

Comparativ cu John Austin, un alt jurist pozitivist important, Bentham are o viziune mai largă și mai flexibilă a dreptului. Austin a adoptat o viziune mai strictă și mai formală, susținând că dreptul este un ordin al unui suveran către un subordonat, în timp ce Bentham a susținut că dreptul trebuie să fie întotdeauna în avantajul publicului și să promoveze fericirea generală (M. FREEMAN, *John Austin, Jurists: Profiles in Legal Theory*, Stanford University Press, 1985).